

Andreea DUMITRU

În căutarea lui Grotowski, la Chișinău

Lui Grotowski îi plăcea această legendă afgană pe care i-o povestise odată prietenul său Peter Brook: „dacă vrei să găsești mormântul unui sfânt făcător de miracole, trebuie să cauți piața cea mai înfloritoare. [...] Acolo se află viața de zi cu zi, obișnuită, și, în spatele acestui întreg fenomen care constituie așa-zisa viață obișnuită și înfloritoare, se află mormântul ascuns al unui sfânt...” Urmând logica acestei legende, am putea observa că, de-a lungul lui 2009, memoria lui Grotowski a fost celebrată mai cu seamă în „piețele înfloritoare” ale teatrului lumii: de la Moscova la Paris, de la New York la Roma... În alte părți, ecurile jubileului patronat de UNESCO au ajuns ceva mai târziu.

La Chișinău, de pildă, s-a întâmplat abia pe 11 februarie 2010, într-un miez de iarnă afectat deopotrivă de intemperii și convulsii politice. Ideea de a porni în căutarea urmelor lui Grotowski în teatrul basarabean le aparține deopotrivă Institutului Polonez din București și Larisei Turea, critic și membru al AICT – Secția Națională Moldova. E vorba de un proiect similar celui organizat anul trecut, în noiembrie, la Teatrul ACT – rezultatul colaborării dintre aceiași Institut Polonez și Fundația Culturală „Camil Petrescu”. Au conferențiat atunci, „În Laboratorul lui Jerzy Grotowski”, profesorii George Banu, Leszek Kolankiewicz și Dariusz Kosinski.

Manifestarea de la Chișinău a păstrat, în linii mari, aceleași repere. Cu sprijinul Institutului Grotowski din Wrocław, expoziția „Teatrul Laborator – jumătate de secol de la înființare” a fost expusă în centrul orașului, pe gardul exterior al Muzeului Național de Arheologie și Istorie. La Teatrul Satiricus, un public avid, format din profesori, studenți, oameni de teatru și personalități ale vieții culturale basarabene au asistat la proiecția filmului *Actorul total. Amintire despre Ryszard Cieślak (1937–1990)*, emoționantă mărturie orchestrată de Krzysztof Domagalik și arhivată de Televiziunea Poloneză (1994). Iar în contextul în care cartea de teatru nu circulă mai deloc între România și Republica Moldova, lansarea volumelor publicate de Fundația „Camil Petrescu” la sfârșitul lui 2009 a fost un eveniment pe deplin justificat.

La conferința cu tema „Principii grotowskiene în contextul teatral al Republicii Moldova”, găzduită de UNITEM, s-au înscris criticii de teatru Valentina Tăzlăuanu și Larisa Turea, profesorii universitari Angelina Roșca, Irina Caterev (Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice) și Victoria Fedorenco (Academia de Științe). Regizorul Mihai Fusu, director al „Teatrului unui singur actor”, a reprezentat „tabăra” practicienilor.

Comunicarea profesorului polonez Tadeusz Kornaś de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, fost redactor-șef al revistei *Didaskalia*, a prezentat, nu doar din perspectiva exegetului, ci și a unui martor direct, activitatea lui Grotowski după 1970, când regizorul, intrat deja în legendă la acea dată, a șocat, declarând că nu va mai crea spectacole. Reprodus mai jos în traducerea Sabrei Daici, textul lui Tadeusz Kornaś luminează un capitol extrem de puțin cunoscut oamenilor de teatru de la București și Chișinău.

De altfel, comunicările gazdelor au confirmat ideea lui Mihai Fusu: în Moldova, Grotowski a fost mai degrabă un mit. Regizorul constată că pentru generația sa de absolvenți ai Școlii moscovite „Șciukin” și apoi fondatori ai Teatrului „Eugène Ionesco” din Chișinău, Grotowski a fost un creator genial, dar aproape spectral.

¹ Împreună cu *Grotowski. Teatrul e doar o formă* de Peter Brook, volum editat de George Banu și Grzegorz Ziółkowski, traducere de Anca Măniuțiu, Eugen Wohl și Andreea Iacob, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2009.

Ținut în umbră din considerente ideologice, inactual când realismul socialist era la modă, tradus în rusă abia în 2003 (așadar, chiar mai târziu decât în română), Grotowski a reprezentat mai degrabă o aspirație decât gura de oxigen pe care o căutau în anii '80 Mihai Fusu și colegii săi. Ecouri ale esteticii sale au hrănit totuși imaginația tinerilor regizori basarabeni. Sărăcia impusă artelor în anii de comunism a putut justifica, de pildă, opțiunea creatorilor din Republica Moldova pentru un teatru sărac, înțeles ca apel la elemente ritualice, expresivitate corporală și vocația sacrificială a actorului, împlinită pe fundalul unei scene goale. În haosul anilor '90, când alte direcții și căutări au câștigat teren, regizorii basarabeni s-au îndepărtat de Grotowski, încheie Mihai Fusu. Astăzi însă, înțelegerea sa nu se mai poate dispensa de un minim efort de recuperare a informațiilor de la sursă, acesta fiind și rostul colocviului organizat la Chișinău.

Și Angelina Roșca, șefa Catedrei de Teatrologie a Facultății de Teatru și Management artistic (AMTAP), invocă mitul Grotowski. Ea își amintește că la Școala GITIS, unde și-a făcut studiile, seminariile cu Vasiliev, de pildă, le întrețineau studenților imaginea unui Grotowski disident. Victoria Fedorenco se lansează într-un exercițiu de arheologie a influențelor grotowskiene detectabile în arta scenică basarabeană. În comunicări revin mereu aceleași spectacole și nume: de la Iuri Zavadski la generația Luceferiștilor din deceniul 6, apoi la antologicul, veritabilul experiment de laborator care a fost (prin performanța atinsă la nivel de expresie corporală) spectacolul *Așteptându-l pe Godot*, creat de Petru Vutcărău și Mihai Fusu, o direcție continuată de cel din urmă și în montările sale de mai târziu. Urme ale esteticii grotowskiene, crede Larisa Turea, pot fi descifrate și în teatrul poetic al lui Andrei Vartic, emblematic pentru generația anilor '70. Răzleț sunt pomenite experiențe ceva mai recente sau chiar de ultimă oră. Mihai Fusu invocă, de exemplu, *Hamletul* realizat de proaspeți absolvenți ai Academiei, coordonați de Luminița Țăcu.

Cu regretul de a nu fi putut urmări conferința Valentinei Tăzläunanu (absentă, din motive obiective) ori pe cea prezentată în rusă a Irinei Caterev, lector superior la Catedra de regie din AMTAP, mai amintesc doar că toate aceste comunicări vor fi publicate într-un număr al revistei *Teatru* editată la Chișinău.

Criticul Larisa TUREA și directorul Institutului
Polonez din București, Jaroslaw GODUN

